

ÖZBEK ŞAİRİ ERKİN VÂHİD'İN 'VÂTÂN UMİDİ' ADLI ŞİİRİ VE YORUMU

Selahittin TOLKUN*

Özet: *Özbek Türk Şiiri hem gelenekten hem de çağdaş akımlardan etkilenerek kurulmuştur. Baskıcı Sovyet döneminde kendisini hakkıyla ifade edemeyen şairler, ancak istiklalden sonra ifade hürriyeti bulabilmişlerdir. Günümüz Özbek şiirinin önde gelen isimlerinden birisi de şair Erkin Vâhid'dir. Kendisi dâha Sovyet döneminde yazdığı Özbekim adlı kaside ile dikkatleri üzerine ve beraberinde Komünist Partisi'nin tepkisini çekmiştir. Genelde lirik şiirler yazan şairin değişik konularda ve gerek Batılı gerekse Klâsik Türk Edebiyatı nazım şekillerinde şiirleri bulunmaktadır. Şairin Sovyetlerin yıkılma, Özbekistan'ın istiklale erişme sürecinde kaleme aldığı Vatan Ümidi adlı şiiri, kısa hacmi ama geniş telmihleriyle dikkat çekmektedir. Topu topu yedi beyitlik bu şiirinde şair, denebilir ki Çarlık ve Sovyet dönemlerinde başta Özbekler olmak üzere Türkistan Türklerinin bütün ıstıraplarını dile getirmiştir.*

Anahtar Kelimeler: *Günümüz Özbek Şiiri, Erkin Vâhid, Özbekistan'ın İstiklal Süreci*

Uzbek Poet Erkin Vâhid's Poem Named 'Vâtân Umidi' (Hope For A Motherland) and Its Commentary

Abstract: *Uzbek poetry was founded both under the influence of tradition and contemporary trends. Poets, who couldn't express themselves rightly under the oppressive Soviet regime, they reached freedom of expression after independence. Erkin Vâhid is one of the prominent names in modern-day Uzbek poetry. He had drawn attention during the Soviet period by writing the eulogy named Özbekim and accordingly the reaction of the Communist Party. The poet, who usually writes lyrical poems, also has verses in Western and Classical Turkic styles. His poem named Vatan Ümidi, which he wrote during the the period of independence of Uzbekistan in the disintegration of the Soviet Union, draws attention with its short volume, but wide references. In this poem, which has only seven doublets, the poet has depicted all of the miseries the Turks of Turkestan, notably Uzbeks, have suffered during the Tsarist and Soviet periods.*

Keywords: *Contemporary Uzbek Poetry, Erkin Vâhid, the independence process of Uzbekistan.*

---

* Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi. E-posta: stolkun@anadolu.edu.tr

Giriş

Özbek Sovyet şairleri, sistemin izin verdiği ölçüde, bir yandan Klasik Doğu Edebiyatından - tabii bu döneme ait şahsiyetleri ve eserleri aslında adı konmamış sosyalistler olarak takdim ederek - bir yandan da Sovyetler Birliği'nin hâkim dili Rusça vasıtasıyla Batı Edebiyatından beslenmiştir.

Türkiye Türk Edebiyatıyla ilgileri ise ancak Sovyet ideolojisinin savunucusu 'halkların katili' Stalin'e bir zamanlar övgüler düzen Nazım Hikmet (internet 1) veya bu sisteme aykırı olmayan Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt vb. edip ve şairleri tanımaktan ibarettir. Özbek aydınları, bizzat Türkistan Türklüğünün ıstıraplarını dile getiren Ziya Gökalp, Arif Nihat Asya, Mehmet Emin Yurdakul, Nihal Atsız, Osman Yüksel Serdengeçti, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Dilaver Cebeci, Abdurrahim Karakoç, Yavuz Bülent Bakiler vb. ile Türkiye'nin umumen Sovyet Müslümanlarını, hususen Türkistan'ı unutan ancak Türkistan cumhuriyetleri istiklale kavuştuktan sonra buralarda neşvünema bulmaya çalışan değişik gruplara mensup İslamcı yazarların eserlerinden ise zerre kadar haberdar olmamışlardır.

Gerek klasik Doğu gerekse Batı Edebiyatından beslenmeleri onların şiirlerini etkilemiş, sonucunda Özbek şairleri, hem Klasik Türkistan Edebiyatı geleneklerine uygun biçimde hem de modern tarzda şiirler yazmışlardır ve yazmaktadırlar. Bu durumu daha önce sunduğumuz bir "İki Dilli Özbek Şiiri veya Yaşayan Çağatayca" adlı bildirimizde göstermiştik (Tolkun 2008).

Başta Özbekler olmak üzere hemen bütün Türk topluluklarının şairleri vatan konulu şiir yazmışlardır. İşin tuhaf yanı Sovyet şairleri, *hür, eşit, rahat ve mesut* olduklarını Komünist Partisi'ne her yönüyle ispatlamaya çalışırken öte yandan "vatan hasreti" çekenler gibi vatan şiirleri yazmışlardır.

Yazımıza konu olan Erkin Vâhid, Özbek şairlerinin en ön sıralarında yer almaktadır. Kendisi yaşayan en büyük ve etkili şairlerindedir. Eserleri çok sevilmiş, birçok şiiri bestelenmiştir. Herhalde Özbekistan'da sözlerini Erkin Vâhid'in yazdığı bir şarkıyı bilmeyen biri yoktur.

Erkin Vâhid tarz olarak çok yönlü bir şairdir. Hem klâsik şiirin gazel, kaside, çistan, muhammes, tahmis, müstezad gibi şekillerinde hem de Batı edebiyatından geçen şekillerinde şiirler yazmıştır. Ancak gazele olan sevgisini 1967'de kaleme aldığı şöyle ifade eder:

Ey munâqqid, sen ğazâlni
Köhnâ deb kâmsitmâgil,
Sevgi hâm Âdâm Âtâdın
Qâlgân insân qânîdâ.

(Vâhidov 2000: 54)

Ey münekkit sen gazeli köhne diye hor görme, sevgi de insan kanında Adem Ata'dan kalmıştır.

Şairin en önemli şiiri olan 1968 yılında kaleme aldığı *Özbekim* kasidesi olup Sovyet döneminde ağır tenkide uğramıştır. Şair, bu şiiriyle, Sovyetlerin milli kimlikleri Rus potasında eritme siyasetine ve bilhassa Türk halklarına karşı “medeniyet getiren” kavim olma iddiasına karşı, Özbek Türklerinin kadimî ve görkemli geçmişini ortaya koyarak mücadele ruhunu uyarmış ve pekiştirmiştir. Bu şiir millî benliği korumada önemli kilometre taşlarından birisidir.

Tārixinḡdir miñ āsrlār içrā pinhān Özbekim

Sengā teñdāş Pāmir u Āqsāç Tiyañşān Özbekim (Vāhidov 1991: 22)

Şair, bu şiirinin ilk beytinde “*Binlerce asırların içinde saklı olan senin tarihidir, Özbek'im. Sana ancak Pamir ile Aksaçlı Tanrı Dağları denktir.*” derken aslında yalnızca Özbek Türklerinin değil, bütün Türklüğün medenî geçmişini dile getirmiştir. Bu şiirinde şair, *Orhun Kitabeleri, Tanrı Dağları, Afrasiyab (Alper Tunga), Birünî, Fârâbî, Hârezmî, Uluğ Beğ, Nevâî, Babür, Meşreb, Nadire, Furkat, Mukimî* gibi ululardan bahsederek aslında Türklüğü anlatmıştır. Bir noktada Erkin Vâhid iddiasızca Türkistanlılığını göstermiş ve Türklüğü müdafaa etmiştir. Özbek şairlerinde Türklük daha ziyade Türkistanlılık şuuru olarak ortaya çıkar. Şair, Türkistan şuurunu, istiklal devrinde kaleme aldığı *Türkistân Bir, Vātân Bir* (Vāhidov 2001: 202) şiiri dâhil birçok eserinde vurgulamıştır.

Keza şair;

Mengā Puşkin bir cāhān u mengā Bāyron bir cāhān

Lek Nāvāiy dek bābām bār köksim āsmān Özbekim (Vāhidov 1991: 224-25)

“*Benim için Puşkin bir cihandır ve benim için Bayron da bir cihandır. Ancak benim Nevâî gibi atam vardır, göğsüm gururdan göklerde Özbek'im!*” derken, kendisinin yukarıda belirttiğimiz gibi hem Rus şairi Puşkin ve hem İngiliz şairi Bayron'dan haberdar olduğunu göstermektedir. Ancak bu iki büyük şairden geri kalmayacak Nevâî gibi ecdada sahip olduğunu gururla ifade etmektedir.

Şair aynı duyarlılığı, Sovyetlerin Ruslaştırma siyasetine tepkisini 1976'da *Ānā Tilim Ölmäydi* “*Ana Dilim Ölmeyecek!*” adlı uzun şiirinde de göstermiştir (Vāhidov 1992: 299-301). Şair bu şiirinde, konuşmacının birinin “günün birinde dünyada tek bir dilin kalacağını” söylemesi üzerine kaleme almıştır. Bu şiirin yazıldığı Sovyet dönemi düşünüldüğünde, konuşmacı başka bir dili kastetse bile uygulamada geleceğe kalacağı iddiasının Rus dili için geçerli olduğu görülür. Dolayısıyla şair, birçok şiirinde defalarca yaptığı gibi anadilini bu şiirinde doğrudan savunmuştur.

Erkin Vâhid'in Vātân Umidi adlı şiiri

Şair bu şiirini 1991'de kaleme almıştır (Vāhidov 2001: 199). Ancak bu şiir, kaynaklarda değişik adlarla yayımlanmıştır. *Özbekim* adlı makalelerin bir araya getirilmesinden oluşan kitapta bu şiir *Bu Vātāndā Bir Vātân Qurmāqni İsteydir Köngil* “*Bu Vatanada Bir Vatan Kurmayı İstiyor Gönül*” başlıklı bölümde *Vātân Umidi* adıyla (Vāhidov1992: 17), şairin seçme eserlerinden oluşan 3 ciltlik kitabın 3. cildinde ve genel ağda *Shukurkim Keldi, İstiklāl* “*Şükür ki Geldi İstiklal*”

(Vâhidov 2001: 199; internet 2), *Vätändä Bevätän Boldım* “Vatanda Vatansız Oldım” (Nurmânov vd. 2011: 32-33) olarak verilmiştir.

Erkin Vâhid’in ele alacağımız şiiri gazel tarzında aruzla yazılmış olup vezni dört *me fâ î lîn*’dür. Şair hemen bütün gazellerini *musammat* biçiminde her mısraı ikiye bölerek yazar. Bu yönüyle şiirleri halk şiirindeki dörtlüklere de yaklaşır.

VÄTÄN UMİDİ

Ägärçi ismim Erkin,
Erki yoq bändä-kışän boldım,
Közim bağlıq, dilim dâğlıq,
Tilim yoq, be-suhän boldım
Körib häyrätgä tüşdi
Bu cähân xâl-i pärişânım
Bämisli änkäbut sorgän
Çibin, päcmurdä-tän boldım
Muäzzäm Säyxun u Cäyhun
Läbidä täšnä-läb qaldım
Kiyintirdim cähänni,
Cismi uryân, be-käfän boldım.
Çekibdür Bâbur u Furqät,
Vätän häcridä äfgänlär
Men ersäm, vâh, ne ğurbät kim
Vätändä be-vätän boldım.
Älisdä, âh diyârım, deb,
Sâğingän, ey vätändäşim,
Demä sen, özni be-bäxt
Bäxti yoq äslidä män boldım
Şükr kim keldi istiqlâl,
Umid räst qıl Ällâhım,
Ki şâyäd be-qäfäs bülbül
Käbi sâhib-çämän boldım.
İşänçim bâr, Vätän, bir kün
Kelär çin nurli dävranıñ
Degäymän şundä çin Erkin,
Çin insân qäytädän boldım. (Vâhidov 1992: 17)

Şiirin Açıklaması

1.

Ägärçi ismim Erkin,
Erki yoq bändä-kişän boldım,
Közim bâğlıq, dilim dâğlıq,
Tilim yoq, be-suhän boldım.

Her ne kadar ismim Erkin yani 'Hür' ise de aslında hürriyeti olmayan zincirlenmiş idim. Gönlüm dağlanmış, gözüm bağlanmış ağzı olmayan konuşamayan idim.

Özbek Türkçesinde *erk* "hürriyet", *erkin* ise "hür" anlamlarına gelir. Şair, "Her ne kadar ismim Erkin yani 'Hür' ise de aslında hürriyeti olmayan zincirlenmiş idim." diyerek burada isminin anlamıyla içinde bulunduğu durumu tezadını ortaya koymaktadır.

2.

Körib häyrätgä tüşdi
Bu cähân xâl-i pärişânım
Bämisli änkäbut sorgän
Çibin, päcmurdä-tän boldım

Bu cihan benim perişan halimi görünce hayrete düştü. Tıpkı bir örümceğin kanını emdiği sivrisinek gibi bedenim darmadağın oldu.

Şair bu beytinde kendisini dolayısıyla da halkını, yurdunu 'tıpkı bir örümceğin kanını emdiği sivrisineğin somurulmuş bedenine' benzetmektedir ve kendisinin bu durumunu gören diğer insanların ne denli şaşırıldığını söylemektedir. Hakikaten başta Özbekler olmak üzere Sovyet zindanında yaşamış bütün Türkler ve diğer halklar tıpkı örümceğin zulmüne uğrayan canlılar gibidirler.

Sovyet hükümrânlığı boyunca başta Özbekler olmak üzere diğer Türk halklarının yaşadıkları sürgünler, katliamlar, aydınların katli, sun'î açlıklar, 2. Dünya Savaşında yarım yamalak eğitimle cephe önlerine sürülmeler, dışarıda getirilen başta Ruslar olmak üzere farklı etnik grupların kendi aralarında iletişim dili olarak Rusçayı kullanmaları yanında eğitim ve devlet dilinin Rusça olması vasıtasıyla Ruslaştırma siyasetleri, tarımda mono-kültür uygulamaları, bu uygulama sonucunda başta Aral Gölü'nün kuruması ve bunun akıbetinde yaşanan çevre sorunları vb. göz önüne getirildiğinde bu beyitte neyin kastedildiği daha iyi anlaşılacaktır.

3.

Muäzzäm Säyxun u Cäyhun
Läbidä täşnä-läb qâldım
Kiyintirdim cähännı,
Cismi uryân, be-käfän boldım.

Muazzam Seyhun ve Ceyhun ırmaklarının kenarından susuz kaldım. Bütün dünyayı giydirdim ancak bedenim çıplak oldu, kabrimde kefensiz kaldım.

Bu beytinde şair Özbekistan’da Sovyet rejimi tarafından uygulanan pamuk mono-kültürünün sonuçları anlatılmaktadır. Sovyet döneminde, tarımda olağan şartlarda kendi kendisine yetebilen Özbekistan baştanbaşa pamuk tarlasına dönüştürülmüştür. Bilindiği gibi pamuk sulama gerektiren bir üründür. Bundan dolayı Seyhun ve Ceyhun ırmakları başta olmak üzere bütün akarsular bu koskoca tarlayı sulamaya yöneltmiştir. Sonuçta hem Aral gölünün kurumasına, hem Özbekistan’ın hemen her bölgesinde yeraltı sularının aşırı artmasına, hem de pamuk üretiminde kullanılan ilaçlar yüzünden yerüstü ve yeraltı sularının kirlenmesine yol açmıştır. Bu durum diğer Özbek yazarlarınca da işlenmiştir. Mesela Şükür Xâlmirzâyev bu vaziyeti, *Xârâzm Cânginâm* “Canım Harezmi” hikâyesinde ele almıştır (internet 3). Özbekistan’da bulunduğumuz 1995 senesinde büyük şehirlerin kenar mahalleleri ile taşra halkı neredeyse tamamı tarlaların kenarlarından geçen suları kullanmaktaydı.

Hatta bu durumu şair, bestekâr ve yorumcu *Dâdâxân Hâsân* şöyle tasvir etmiştir.

Nehârîndâ pâxtâ şâmiñdâ pâxtâ	Gündüzünde pamuk, gecende pamuk,
Âyvâniñdâ pâxtâ tâmiñdâ pâxtâ	Evyanında pamuk, damında pamuk.
Âqâr âğu bolib qâniñdâ pâxtâ	Akar âğu olup kanında pamuk,
Negâ yığlâmâysân ânâ Türkistân	Niye ağlamıyorsun Ana Türkistan!

Not: Bu, aslında rahmetli Muhâmmâd Yusuf’un *Negâ Yığlâmâysân Âhli Ândicân* (Neden Ağlamıyorsunuz ey Andicanlılar!) adlı şiiridir (Yusuf 1991: 19-20). Ancak *Dâdâxân Hâsân* adlı Özbek ozanı, bu şiiri “Niye Ağlamıyorsun Ana Türkistan” diye besteleyerek yorumlamıştır. Türkistan davasıyla ilgilenenler, Sovyetler Birliği’nin yıkılması sürecinde - tabii Türkistan cumhuriyetlerinin hürriyetlerine kavuşma dönemlerinde - *Dâdâxân Hâsân*’ın o dönemde Türkiye’deki Türkistanlılar ve milliyetçiler arasında meşhur olan bu şarkısını elbette hatırlayacaklardır.

Şair Muhâmmâd Yusuf, *Negâ Yığlâmâysân Âhli Ândicân* (Neden Ağlamıyorsunuz! Ey Andicanlılar!) şiirindeki bir mısradaki bu durumu *sâyingdâ qâldımu suving bir yutum* “İrmağında kaldı mı suyun bir yutum?!” diye haykırmıştır (Yusuf 1991: 19).

Bu beyitte Özbeklerin içine düştüğü hal anlatılırken, Sovyet döneminde koca bir pamuk tarlası haline getirilen Özbekistan’ın dünyanın önde gelen pamuk üreticilerinden olmasına rağmen, ne hazin ki, Sovyet cumhuriyeti iken bu üretiminden hak ettiği karşılığı alamamasına gönderme de vardır. Özbekistan ürettiği altın, tabii gaz, pamuk vb. ürünlere karşı daima merkezî hükümete borçlu duruma düşürülmüştür. Şair burada “*Bütün dünyayı giydirdim; ancak ben kabrimde kefensiz kaldım.*” derken bunu da anlatmaktadır.

4.

Çekibdür Bâbur u Furqât,

Vâtân häcridä äfgänlär

Men ersäm, vâh, ne ğurbât kim

Vätändä be-vätân boldım.

Babür ve Furkat vatan hasretiyle feryat etmişlerdir. Ben ise nasıl bir gurbetse artık vatanımda iken vatansız oldum.

Türkistan'da iki sebepten ötürü büyük göçler yaşanmıştır. İlk olarak Timur'dan sonra merkezî devletlerin kurulamaması ve mevcut hanlıklar arasındaki sürekli çekişmelerden ötürü bilhassa aydın göçü yaşanmıştır. İkincisi olarak, önce Çar Rusyası'nın istilası ardından Komünist Rusya'nın cebri sonucunda çok büyük miktarda Türkistanlı ana yurdunu terk etmek zorunda kalmıştır.

Bu beyit ile aşağıdaki beyitte bu göçler sonucunda vatanlarını terk etmek zorunda kalanlara hitap vardır.

Yukarıdaki beyitte bahsedilen Babür Şah (1483-1530) önce kendi doğduğu şehir olan Andican'da ardından Semerkant'ta defalarca kurmaya çalıştığı devletin Şeyban (1451-1510) güçlerince yıkılması üzerine Hindistan coğrafyasına giderek orada Babürlülere Devletini kurmuştur. Aynı zamanda şair ve edip de olan Babür Şah, ömrü boyunca anavatanı yâd etmiş şiirlerinde sürekli olarak “baş alıp gitmek” deyimini kullanmıştır. Hatta bir rübaîsinde şöyle der:

Yâd etmäs emiş kişini ğurbâtdä kişî,

Şâd etmäs emiş köñülni mehnättä kişî

Köñlüm bu ğarıblıqdä şâd olmädı, âh,

Ğurbättä sevinmäs emiş älbättä kişî (Häsänov 1982: 74)

Şâh Bâbur yürdi Hindû üstigä, şâir vâ lek

Yığlädı Färgänädän tâ mülk-i Hindistân qädär (Vâhidov 1991: 275)

Şah Babür Hindistan üstüne yürüdü, şair lâkin Fergana'dan tâ Hindistan ülkesine kadar ağladı.

Beyitte geçen ikinci kişi ise *Furkat* (1858?/1859?-1909) (Türkiye Türkçesindeki biçimiyle *Firkat*) mahlaslı Halmumammed oğlu Zakircan'dır (Tolkun 2001). *Furkat* da ülkesini terk etmek zorunda kalmış; ülkesi, günümüzde Özbekistan'ın da bir parçası olduğu, Batı Türkistan'dan ayrılarak Bakü'ye (Kuzey Azerbaycan'a), Batum'a (Gürcistan'a), Karadeniz sahillerinden İstanbul'a, Balkanlara, buradan Ege ve Akdeniz'e, oradan Lübnan, Mısır, Arabistan olmak üzere Arap yarımadasına oradan da önce Hindistan ardından Doğu Türkistan'a geçmiştir. Kalan hayatını burada geçirmiş ve Doğu Türkistan'ın Yarkent şehrinde vefat ederek gömülmüştür. Bir beytinde *Furkat*, bu durumu şöyle ifade etmiştir.

Quyundek Furqätiy kezdi cähânnı

Äcâb särgäştämän däşt-i Xotändä

Furkatı tıpkı bir kasırğa gibi cihanı dolaştı. Şimdi ise Hoten yazısında acayip şekilde başı dönmüş haldeyim.

Furkat da ömrü boyunca vatan hasreti çekmiştir. Bunu şiirlerinde değişik vesilelerle dile getirmiştir.

Pärim bälüm tökildi, mäskänim äxır qäfäs boldı,

Muhäbbät yolıdä Furqät vätändın ayrılıb qäldım (Räsul 1980: 59)

Kanatlarım döküldü, meskenim sonunda kafes oldu, muhabbet yolunda Furkat sonunda vatandan ayrıldım.

Bu iki şair, bütün Özbek şairlerini etkilemiştir. Aynı şekilde, Erkin Vâhid üzerinde de oldukça müessir olmuş olmalı ki şair, şiirlerinde defalarca onları zikretmiştir.

İşte şair, “*Babür ve Furkat vatan hasretiyle feryat etmişlerdir. Ben ise nasıl bir gurbetse artık vatanımda iken vatansız oldum.*” diyerek yaşadığı azabın ölçüsüzlüğünü, garabetini ve bir nokta da mantıksızlığını ifade etmiştir.

5.

Älısdä, äh diyârım, deb,

Sâğingän, ey vätändâşım,

Demä sen, özni be-bäxt

Bäxtı yoq äslidä män boldım

Uzaklarda ‘Ah vatanım!’ diyerek özlem duyan ey vatandaşım, sen sakın kendine ‘bahsız’ deme çünkü bahtı olmayan aslında ben oldum!

Bir önceki beytin açıklamasında da belirtildiği üzere gerek Çarlık gerekse Sovyet döneminde başta Özbekler olmak üzere on binlerce Türkistanlı ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Hâlihazırda Afganistan’ın yerli Özbeklerinin yanında bu ülkede kuzeyden kaçarak bu ülkeye sığınanlar ile Suudî Arabistan, Türkiye, Pakistan, ABD, Avustralya gibi ülkelerde mühim sayıda Özbek yaşamaktadır. Bu Özbekler için Türkistan anavatanıdır. Dolayısıyla bu insanlar, Sovyetler Birliği süresince vatanlarına gidememişler, sürekli ülkelerini özlemişlerdir. Bu insanlar Sovyet döneminde, ülke dışında ellerinden geldiği, güçlerinin yettiği ölçüde anavatanlarındaki insanlık dışı uygulamaları hür dünyaya duyurmaya çalışmışlardır. Bu insanlar; bir yandan hayatta kalma mücadelesi vermişler, bir yandan da döneminde güçlü bir devlet olan Sovyetler’in yıldırma çalışmalarına, yaşadıkları ülkelere kendilerinden ötürü yaptığı baskılara veya onların uzantısı olan bilhassa Sovyet yanlısı yerli Marksistler aracılığıyla ezilme ve etkisizleştirilmeye karşı durmaya çalışmışlardır.

Erkin Vâhid aslında halkının çektiklerini daha önce yazdığı *Özbekim* kasidesinde de dile getirmişti.

Tärixij bitmäqqä xälqım

Mintä Firdävsiy keräk

Çünkü bir bâr çekkân âhiñ
Miñtä dâstân, Özbegim
(Vâhidov 1991: 24)

Tarihini yazmaya halkım bin tane Firdevsî gerek, çünkü bir defa çektiğin ahın bin destan eder, Özbek'im.

Erkin Vâhid, yukarıdaki beytiyle halkının çektiklerinin yazılabilmesi için Fars milletini yazdığı Şehnâme ile yeniden yarattığını iddia eden Fars Edebiyatının zirvelerinden Firdevsî'den binlerce gerektiğini, çünkü halkının bir defa çektiği ahın bin Şehname ettiğini söylemektedir.

Şair, hâriçteki Özbeklerin ıstıraplarını *Türkistân Bâzârı* (Vâhidov 2001: 29-30), *Hâcı Âtâ Mârğilâniy Sözi* (Vâhidov 2001: 210) örneğinde olduğu gibi başka şiirlerinde de dile getirmiştir.

6.

Şükür kim keldi istıqlâl,
Umid râst qıl Âllâhım,
Ki şâyâd be-qâfâs bülbül
Kâbi sâhib-çämân boldım.

Allah'a şükür ki İstiklal geldi, ümitlerimi boşa çıkarma Allah'im. Bugün tıpkı kafesten kurtulan bülbül gibi ben de çiçek bahçesi (vatan) sahibi oldum.

Şair 6. ve 7. beyitlerde yurdunun istiklaline şükür etmekte ve parlak günlerin geleceğine inanmaktadır. Türkistan, Rus istilası sürecinde daha önce de müstakil olmuştu. Ne var ki ilk istiklal Kızıllarca yok edilmişti. Şair, bunun endişesini taşımaktadır. Bu durum şairin 1992'de yazdığı *Özbekistân Bağlârigä Qäytib Keldi Bülbüllär* "Özbekistan Bahçelerine Tekrar Geldi Bülbüller" adlı şiirinde görülür. Bu şiirin son beytinde şöyle der:

Çämânlärdä şox säyräsın, zävqâ tolsın bülbüllär,
Qäytmäs bolıb vätänimgä kelgän bolsın bülbüllär. (Vâhidov 2001: 206)

Çiçek bahçelerinde neşeyle şakısın, zevkle dolsun bülbüller. Bir daha dönmeyecekler olup, vatanıma gelmiş olsun bülbüller.

7.

İşänçim bâr, Vätân, bir kün
Kelär çin nurli dävranıñ
Degäymän şundä çin Erkin,
Çin insân qäytädän boldım.

Ey vatan bir gün parlak devirlerinin geleceğine inancım var. İşte o vakit "Ben tekrar gerçekten Hür ve gerçekten insan oldum!" diyeceğim!"

Şairin ukdeleri, bu beytinde de görüldüğü gibi henüz çözülememiştir. Ancak Özbekler "Nâ-ümit Şeytan'dır." derler. Şair, gelecekte ümitlidir. Beytin sonundaki

“O vakit ben yeniden gerçek insan oldum!” diyeceğim derken, o güne kadarki yaşadığı sistemde kendisini gerçek anlamda insan olarak hissetmediğini vurgulamaktadır.

Sonuç

Erkin Vâhid, *Vâtân Umidi* adlı bu kısa şiirinde kendisinden hareket ederek aslında halkını tasvir etmiştir. Özbek kelimesinin etimolojisine dair faraziyelerden biri, öz+beg > özbek olduğu yönündedir. Hatta bir Özbek atasözünde bu durum “Özbek, özigä bek!” yani “Özbek, kendisine beğ olandır.” şeklinde ifade edilmiştir. Bu durumda adı *Erkin* yani *Hür* demek olan şairin mensup olduğu halk da *Özbek* yani *özüne beğ* olandır. Oysaki bu isimler, boyunduruğu altında yaşadıkları Sovyet dönemi boyunca ne hazin ki hakikate muhalif bir manzara arz etmiştir.

Erkin Vâhid’in bu gazelinde başta isimler olmak üzere hemen her konuda yaşadığı tenakuzu ifade ettiğini söylemek abartı olmasa gerektir.

KAYNAKLAR

- HĀSĀNOV, Säidbek (1982). *Bâbir Şe’riyätidân*. Taşkent: Özbekistân KP Mârkâziy Komiteti.
- NURMĀNOV, Ā. – Ā. SĀBİROV – N.ĀSİMOV (2011). *Hâzrgi Özbek Ādâbiy Tili*. Taşkent: İlm Ziyâ.
- RĀSUL, Xâlid (1980). *Furqât Şe’riyätidân*. Taşkent: Özbekistân KP Mârkâziy Komiteti.
- TOLKUN, Selahittin (2001). “Son Devir Çağatay Şairlerinden FURKAT”, **Tarih Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, sayı: 2001/04-172, İstanbul Nisan 2001, 44-48.
- TOLKUN, Selahittin (2008) “Yaşayan Çağatayca veya İki Dilli Özbek Şiiri”, VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, 20-24 Ekim 2008, Ankara. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri 20-25 Ekim 2008*. Ankara: TDK. 4235-4246.
- VĀHİDOV, Erkin (1991). *Ortädä Begänü Yoq*. Taşkent: Yâzuvçı
- VĀHİDOV, Erkin (1992). “Bu Vätändä Bir Vätân Qurmaqı İstâydir Köñil”. *Özbekim* (makale ve şiir toplamı). Taşkent: Vätân.
- VĀHİDOV, Erkin (2000). *İşq Sâvdası Säylänmä Birinçi Cild*. Taşkent: Şârq.
- VĀHİDOV, Erkin (2001). *Umrim Düryâsı Säylänmä Üçinçi Cild*. Taşkent: Şârq.
- YUSUF, Muhâmmäd (1991). *Köñlimdü Bir Yâr*. Taşkent: Yâzuvçı.

İnternet kaynakları

1. <http://www.youtube.com/watch?v=1-Kqmz3UPx0>
2. http://aks.uz/index.php?option=com_content&view=article&id=10146:erkin63&catid=25:1erkin&Itemid=23
3. <http://kh-davron.uz/kutubxona/uzbek/shukur-xolmirzayev-xorazm-jonginam-hikoya.html>